

לוחמת התודעה הסינית: יישום דוקטרינת "שלוש הלוחמות" בזירה הבין-לאומית

דורון אלה וטל הניג-הדר¹

רקע

שני העשורים האחרונים חזו בהפיכתה של מדיניות החוץ הסינית לאסטרטגית יותר. השינוי במדיניות בא לידי ביטוי במינוף כוחה הצבאי והכלכלי של סין להשגת יעדיה, וכן בשימוש בכלים שונים של לוחמת תודעה לקידום נושאים שסין מחשיבה כליבת האינטרסים שלה.²

מאמר זה בוחן את מטרותיה המרכזיות של סין בלוחמת התודעה שהיא מנהלת ומפרט את הדרכים שבהן היא מוציאה אותה לפועל בזירות האסייתית והבין-לאומית. לצורך זה הוא מנתח את דוקטרינת "שלוש הלוחמות" הסינית ובוחן את יישומה באזורים שונים בעולם, תוך התבססות על מקורות חדשתיים ודוחות רשמיים. "מהותה של אומנות המלחמה היא להכניע את האויב ללא קרב". ציטוט זה, מפי האסטרטג הסיני הידוע סון טסו, משקף היטב את התרבות האסטרטגית של סין לאורך ההיסטוריה. לוחמת תודעה אינה דבר חדש עבור סין, וכבר בתקופת הקמתה של המפלגה הקומוניסטית הסינית אמר מנהיגה, מאו דזה-דונג: "כדי להשיג ניצחון, עלינו לגרום לאויבינו להפוך לעיוורים וחירשים על ידי כיסוי עיניהם ואוזניהם, ולהסיח את דעת מפקדי צבאותיהם על ידי יצירת בלבול בתודעתם". ואכן, כבר עם הקמת

1 דורון אלה הוא חוקר (מילגאי גלייזר) בתוכנית ישראל-סין במכון למחקרי ביטחון לאומי. טל הניג-הדר היא עוזרת מחקר בתוכנית ישראל-סין במכון למחקרי ביטחון לאומי.

2 Sangkuk Lee, "China's 'Three Warfares': Origins, Applications and Organizations", *Journal of Strategic Studies*, Vol. 37, no. 2 (2014): 198-199.

המפלגה אימצו מנהיגיה הצבאיים והפוליטיים גישות לוחמה אסימטריות, שכללו לוחמת מידע, כפי שזו התגבשה והורחבה לאורך ההיסטוריה.³

המטרה החשובה ביותר של המפלגה הקומוניסטית הסינית היא שימור שלטונה וחיוזוק מעמדה בקרב החברה האזרחית בסין. מטרה זו עומדת בבסיס פעילותו התודעתית של הממשל הסיני הן בזירה הפנימית והן בזירה הבין-לאומית. כדי להשיג מטרה זו, סין פועלת לחיוזוק הלגיטימיות של שלטון המפלגה הקומוניסטית בקרב אזרחי סין גופא וסינים בתפוצות, וגם בקרב אליטות ואזרחי מדינות אחרות. היא עושה זאת על ידי קידום שיח בנושאים שנועדו לשפר את תדמיתה של סין בעולם, ובהם יציבותה הפוליטית, עלייתה למעמד של מעצמת על בדרכי שלום ("Peaceful Rise"), ההרמוניה האתנית ברחבי סין והשגשוג הכלכלי של אזרחיה בזכות המודל הכלכלי הסיני הייחודי. במילים אחרות, הפעילות התודעתית של סין מכוונת למיתוג החיובי בזירה הבין-לאומית, כחלק ממיצוב מעמדה כמעצמה. מעבר לכך, סין עושה שימוש בכלים של לוחמת תודעה גם במטרה להשפיע על תהליכים שונים בזירה הבין-לאומית ולהניא את יריביה מלפעול נגדה בנושאים שאותם היא מחשיבה כאינטרסים סיניים מובהקים. באופן מסורתי, סין מסתמכת בפעילות ההשפעה התודעתית שלה בחו"ל על מינוף כוחה הכלכלי, בין השאר באמצעות חרמות מסחריים והגבלת תירות סינית יוצאת, ועל עוצמתה התרבותית (המוגבלת). בעשור האחרון שכללה סין את שיטות לוחמת המידע בחו"ל כדי להשפיע טוב יותר על תהליכים שונים באזורים של תחרות אסטרטגית.⁴ המערכה הסינית על התודעה מתבססת, כאמור, על דוקטרינת "שלוש הלוחמות". הדוקטרינה אושרה ב-2003 על ידי הוועדה הצבאית המרכזית של סין כתפיסה רשמית המשמשת מאז אישורה כמסגרת למבצעי התודעה הסיניים. הדוקטרינה מורכבת משלוש אסטרטגיות המשלימות האחת את השנייה, שמטרתן העיקרית היא להכיל, ובסופו של דבר להביא לנקודת שפל, את רצון יריביה של סין לזוּם ולשמר לאורך זמן מאבקים פוליטיים וצבאיים שנוגדים את האינטרסים האסטרטגיים שלה.⁵

שלושת רכיבי הדוקטרינה הם:

א. **לוחמה פסיכולוגית:** מטרתה היא להשפיע על מקבלי החלטות ועל מדיניותם כלפי סין. זאת, תוך הפצת מידע שישבש את תהליך קבלת ההחלטות אצלם ויגרום לערעור יכולתם לפעול נגד סין.

3 Michael Clarke, "China's 'Three Warfares' in Xinjiang", *East Asia Forum*, November 27, 2017, <http://bit.ly/2T91EDg>

4 Michael Raska, "China and the 'Three Warfares'", *The Diplomat*, December 15, 2015, <https://bit.ly/2WUfSXB>

5 Clarke, "China's 'Three Warfares' in Xinjiang".

ב. **לוחמת מידע:** מטרתה היא לבצע מניפולציה גלויה וסמויה על תקשורת זרה, תוך השפעה על דעת הקהל בתוך סין ומחוץ לה, וזאת בניסיון לשכנע את הציבור בצדקת האינטרסים של סין ולהניא את יריביה מלנקוט פעולות הנוגדות אינטרסים אלה. במסגרת לוחמה זו נעשה שימוש נרחב ברשתות החדשות, באתרי אינטרנט לא רשמיים ובמדיה חברתית מגוונת, במטרה לעצב תודעה מקומית ובין-לאומית בנוגע לסכסוכים שבהם מעורב צבא סין.

ג. **לוחמה משפטית:** מטרתה היא לעצב את הסביבה המשפטית מחוץ לגבולות סין באופן שיתמוך במטרותיה האסטרטגיות ויצדיק את פעולותיה בזירה האזורית-האסייתית ובזירה הבין-לאומית. פעילות זו מתבצעת תוך ניצול ערכאות משפטיות מקומיות ובין-לאומיות שהחלטותיהן צפויות לתמוך בעמדת סין, או על ידי ערעור הלגיטימיות שלהן, כאשר קיים חשש או צפי שהן יסתרו את העמדה הסינית.⁶ דוקטרינת "שלוש הלוחמות" אמורה להביא את סין למצב של עליונות בשליטה על המידע, לעיתים על ידי שימוש באמצעי סייבר (דוגמת ניסיונות פריצה להתכתבויות בין מנהיגים ולמאגרי מידע השייכים למדינות זרות), ובעיקר על ידי הסתמכות על אמצעי תקשורת מסורתיים. צבא סין (People's Liberation Army – PLA) הוא הגוף האחראי על יישום הדוקטרינה בחו"ל. בשונה מהתפיסה המקובלת במערב, שלפיה תפקידו העיקרי של הצבא הוא הגנה על המדינה ואזרחיה, הצבא בסין משמש גם כזרוע של המפלגה הקומוניסטית השלטת, ואחת ממטרותיו היא לחזק את כוחה הפוליטי כלפי פנים וכלפי חוץ כאחד, בין היתר על ידי הוצאה לפועל של מבצעי השפעה ברחבי העולם. מחלקת הקשר במחלקה הפוליטית-כללית (GPD) של הצבא הסיני היא הגוף האחראי על מבצעי התודעה. חוקרים במערב טוענים כי המחלקה מזהה פוליטיקאים, אנשי עסקים ואנשי צבא, וכן ארגונים נבחרים בחו"ל, הרלוונטיים לאינטרסים של סין וכאלה שכדאי לבסס עימם "קשרי חברות". משרדי המחלקה מבצעים מחקר על אישים וגופים אלה ובוחרים את עמדותיהם כלפי סין, את אפיקי הקריירה והמוטיבציה שלהם, כמו גם את נטייתם הפוליטית וקשריהם האישיים, וזאת במטרה ליצור "מפה קוגניטיבית" שתציג בפני מקבלי ההחלטות בסין אפיקי השפעה אפשריים.⁷ דוגמה לפעילות המחלקה הפוליטית-כללית של צבא סין בחו"ל הוא דוח שפורסם ב-2014 על ידי הסוכנות למודיעין מסכל של צ'כיה. הדוח מפרט כיצד סוכנויות ביון

6 Peter Mattis, "China's 'Three Warfares' in Perspective", *War on the Rocks*, January 30, 2018, <https://bit.ly/2GkxV4c>; Clarke, "China's 'Three Warfares' in Xinjiang".

7 שם, Clark.

סיניות ביצעו ריגול פוליטי ובנו פרופילים של אנשי האליטה הפוליטית והעיסוקית הצ'כית במטרה להפעיל עליהם לוחמה פסיכולוגית לצורכי השפעה.⁸ במקביל למחלקת הקשר, פועלת במחלקה הפוליטית-כללית של הצבא הסיני מחלקת תעמולה, שמטרתה היא להביא לשיפור תדמיתה של סין בקרב אזרחים וגופים שונים בתוך המדינה וברחבי העולם ולאתגר נרטיבים מקומיים המתייחסים למדיניות הפנים והחוץ הסינית. בדומה לגישה הרוסית, מחלקת התעמולה עושה זאת דרך ערוצי תקשורת ההמונים ומרחב הסייבר, הן בתוך סין והן מחוץ לה. דוקטרינת "שלוש הלוחמות", המהווה נדבך חשוב בפעילותם של צבא סין והמפלגה הקומוניסטית הסינית, היא צורת לוחמה "רכה" המיושמת בזמנים שבהן מלחמה לשלום. זמנים אלה מוגדרים פעמים רבות כ"אזור אפור".⁹ יש חוקרים הטוענים כי סין (כמו רוסיה) מוציאה לפועל באופן תדיר מבצעי השפעה תודעתית ומתייחסת אליהם כאל פעילויות לגיטימיות במסגרת יחסיה עם מדינות אחרות. זאת, בניגוד למדינות דמוקרטיות מערביות, דוגמת ארצות הברית, שבהן הפעלת מבצעי תודעה דורשת אישורים מיוחדים מגופים ממשלתיים שונים ועלולה לגרום ביקורת פנימית.¹⁰

לוחמת מידע

השימוש של סין בלוחמת מידע ובלוחמה פוליטית התמקד באופן מסורתי בטייוואן. מטרתה של סין הייתה והינה ליצור בקרב הציבור הטייוואני ובמדינות העולם תפיסה תודעתית שתתמוך באיחוד מחדש של טייוואן עם סין על פי תנאיה של המפלגה הקומוניסטית הסינית.¹¹

לאחרונה החלה סין ליישם את מדיניות התודעה המבוססת על עקרונות "שלוש הלוחמות" גם במחוז שינג'יאנג (Xinjiang) הסיני, בו מתגורר המיעוט האויגורי – מיעוט מוסלמי סוני המונה יותר מ-11 מיליון איש. סין רואה באויגורים איום ממשי על ביטחונה הפנימי וחוששת מהתגברות פעולות טרור של קבוצות דתיות קיצוניות מקרבם, שמטרתן לערער את לגיטימיות שלטונה במחוז. במסגרת החלטתה לנקוט יד קשה נגד מתנגדי השלטון האויגורים, מקדמת סין מדיניות ענישה קולקטיבית נגד כל תושביה המוסלמים של שינג'יאנג. מדיניות זו כוללת הקמת מחנות לחינוך מחדש

Michael Raska, "Hybrid Warfare with Chinese Characteristics", RSIS Commentary, no. 8 262, December 2, 2015, <https://bit.ly/2DlpqSg>

Doug Livermore, "China's 'Three Warfares' In Theory and Practice in the South China Sea", *Georgetown Security Studies Review*, March 25, 2018, <https://bit.ly/2Dvr04q>.

Peter Mattis, "Contrasting China's and Russia's Influence Operations", *War on the Rocks*, January 16, 2018, <https://bit.ly/2rg3rtk>

שם, Raska, "Hybrid Warfare with Chinese Characteristics", 11

והחלת חוקים דרקוניים נגד מנהגים מוסלמים שונים.¹² סין מודעת לאפשרות שמדינות דמוקרטיות במערב, הרואות במעשיה במחוז שינג'יאנג פגיעה חמורה בזכויות האדם, ימתחו עליה ביקורת. על רקע זה היא הגבירה את מאמצי לוחמת המידע שלה בסוגיה האויגורית גם בזירה הבין-לאומית. זאת, על ידי העלאת נושאים הקשורים לטרור האויגורי, ובמיוחד על ידי הפיכת הלוחמה בטרור לנושא מרכזי בסדר היום של "ארגון שנגחאי לשיתוף פעולה".¹³ בנוסף לכך, התקשורת הסינית הרשמית באנגלית מותחת ביקורת באופן קבוע על הכיסוי התקשורתי המערבי של האלימות שמפעיל המשטר נגד האוכלוסייה האויגורית במחוז שינג'יאנג ומאשימה את המערב בסטנדרטים כפולים בכל הנוגע לשיטות הטיפול בטרור.¹⁴

סין עושה שימוש בלוחמת מידע גם כדי לזכות בלגיטימציה לתביעות טריטוריאליות - היא משתמשת ברשתות חדשות ובערוצי מדיה שונים במטרה לקדם נרטיבים היסטוריים התומכים בתביעותיה ומזהירה שחקנים אחרים מלצאת נגדה בנושא זה.

סין עושה שימוש בלוחמת מידע גם במסגרת הסכסוך בים סין הדרומי. כדי לזכות בלגיטימציה לתביעותיה הטריטוריאליות באזור זה, היא משתמשת ברשתות חדשות ובערוצי מדיה שונים במטרה לקדם נרטיבים היסטוריים התומכים בתביעותיה ומזהירה שחקנים אחרים מלצאת נגדה בנושא זה.¹⁵ סין גם עושה שימוש בלוחמת מידע כדי לבסס את הלגיטימיות של פעולותיה הצבאיות נגד הודו ובהוטן באזור רמת דוקלם. התקשורת הסינית גויסה במהלך הסכסוך באזור זה לרתימת דעת הקהל בסין גופא ובפזורה הסינית העולמית, על ידי יצירת סרטוני תעמולה, שהבולט בהם הוא סרטון סטירי דובר אנגלית בשם "שבעת החטאים" (Seven Sins), שהועלה לחשבון ה-Youtube Xinhua. הסרטון מתאר כיצד הודו הפרה את החוק הבין-לאומי במהלך הסכסוך ומדגישה את הטענה שהיא התערבה באירוע שכלל אינו קשור אליה.¹⁶ למרות המאמץ הסיני, הסרטון לא הצליח ליצור ביקורת בין-לאומית על הודו ולא זכה להתייחסות רצינית מצידה ומצד בעלות בריתה האזוריות.¹⁷

¹² "China has Turned Xinjiang into a Police State Like no other", *The Economist*, May 21, 2018, <https://econ.st/2Tf7suP>

¹³ Clarke, "China's 'Three Warfares' in Xinjiang". זהו ארגון בין-לאומי בהנהגתן של סין ורוסיה העוסק בתחומים מגוונים כגון ביטחון, סחר, פיתוח כלכלי.

¹⁴ Xinhua, "West's Coverage of Kunming Reveals Double Standard", *China Daily*, March 3, 2014, <https://bit.ly/2SoKku7>

¹⁵ Livermore, "China's 'Three Warfares' In Theory and Practice in the South China Sea".

¹⁶ Jonah Blank, "What were China's Objectives in the Doklam Dispute?", Rand Corporation, September 8, 2017, <https://bit.ly/2DnwTQW>

¹⁷ Douglas Busvine, "Indians More Amused than Outraged by Chinese '7 Sins' Video", Reuters, August 17, 2017, <https://reut.rs/2WUhtD6>

יש הטוענים כי שלוחותיה הבין-לאומיות של הטלוויזיה הסינית הממלכתית (Chinese Central Television Network – CCTV) נמצאות בחזית לוחמת המידע הסינית בחו"ל. ל-CCTV יש שלוחות כמעט בכל מדינה מערבית גדולה. בארצות הברית בלבד צופים בה יותר מארבעים מיליון אמריקאים (רובם ממוצא סיני), וברחבי העולם – מאות מיליונים נוספים. CCTV משדרת חדשות התומכות בנרטיב הסיני ועושה זאת כחלק מהניסיון לערער את הלגיטימיות של שחקנים אחרים המעורבים בתקריות הנוגעות לאינטרסים של סין. לדוגמה, שידורי CCTV באנגלית תיארו את סין כמדינה שוחרת שלום שנפלה קורבן ללאומנות היפנית במסגרת הסכסוך על איי דִיֶאֹוִי בים סין המזרחי.¹⁸ שידורי הטלוויזיה הסינית גם קידמו נרטיב המציג את סין כמגינה על החוק הבין-לאומי, בעוד שארצות הברית דוחפת לעימות צבאי בים סין הדרומי.¹⁹ סין גם מפעילה תחנות רדיו המשדרות בחו"ל תכנים התומכים במפלגה הקומוניסטית הסינית, מציגים את סין באור חיובי ומערערים על הלגיטימיות של שחקנים אחרים. תחנות רדיו אלו משדרות כתבות בעלות אופי ביקורתי על מדיניותן של מדינות זרות ונמנעות

מלשדר כתבות המציגות באור שלילי את סין. דוגמאות לכך ניתן לראות בהתמקדות של אותן תחנות באירועים אלימים המתרחשים בארצות הברית וצביעתם כאירועים של פגיעה בזכויות האדם. תחקיר של סוכנות הידיעות "רויטרס" מצא כי סין מפעילה 33 תחנות רדיו ב-14 מדינות, ובהן ארצות הברית, אוסטרליה ורבות ממדינות אירופה, ואלו משדרות בסינית, באנגלית או בשפות מקומיות. על פי התחקיר, רוב התוכן אותן משדרות תחנות רדיו אלו מיוצר על ידי גוף חדשות רשמי של סין: הרדיו הבין-לאומי של סין (China Radio International – CRI). למרות הקשר הרשמי, תחנות

סין מתמקדת בקידום ידיעות התומכות בעמדותיה שלה סביב אירועים אסטרטגיים שונים. המטרה – ליצור תדמית חיובית של המשטר בקרב אזרחי סין, בתודעה של סינים החיים בתפוצות.

אלו מוצגות כגופים עיסקיים פרטיים, והקשר שלהן למפלגה הקומוניסטית הסינית מוסתר בדרכים שונות.²⁰

למרות התפוצה הרחבה של גופי המדיה הסינית ברחבי העולם, הנרטיב התעמולתי אותו הם מקדמים אינו תמיד עקבי ומטרותיו הן קצרות טווח, כך שלעיתים הוא

18 Peter Navarro, "China's Non-Kinetic 'Three Warfares' Against America", *The National Interest*, January 5, 2016, <https://bit.ly/2TGL2jb>; Agence France-Presse, "Japan Claims China is 'Escalating' Military Actions around Disputed Diaoyu Islands", *South China Morning Post*, September 3, 2018, <https://bit.ly/2SCHYaC>

19 Elsa Kania, "The PLA's Latest Strategic Thinking on the Three Warfares", *China Brief*, Vol. 16, no. 13, August 22, 2016, <https://bit.ly/2SkQDit>

20 Koh Gui Qing and John Shiffman, "Beijing's Covert Radio Network Airs China-friendly News across Washington and the World", *Reuters*, November 2, 2015, <https://reut.rs/2TGMvGd>

מתפרש באופן שלילי בקרב הקהילה הבין-לאומית. דוגמה לכך הוא הנרטיב אותו סין מקדמת במסגרת מלחמת הסחר שלה עם ארצות הברית. גופי מדיה סיניים מציגים בצורה אקראית שני נרטיבים מנוגדים: האחד טוען שסין תילחם בארצות הברית עד הסוף המר, בעוד שהשני גורס שסין דווקא מעוניינת בשיתוף פעולה עם ארצות הברית כדי לשמור על יציבות כלכלית באסיה וברחבי העולם.²¹ יש מי שסבורים כי לוחמת המידע של סין נגד מדיניותו של ממשל הנשיא טראמפ משיגה על פי רוב את מטרתה. זאת, על ידי קידום נרטיבים ממוקדים בקרב אליטות עסקיות ופוליטיות אמריקאיות בעלות השפעה, וכן בקרב ארגונים שונים, כגון גופי תקשורת מקומיים, מכוני מחקר ומוסדות אקדמיים. במסגרת הנרטיבים שסין מקדמת מופיעות הטענות שממשל טראמפ מקדם מדיניות של "שנאת זרים", שבעתיד תהפוך ל"סינופוביה", וכן נוקט מדיניות גזענית שאינה הוגנת כלפי סין. בה בעת טוענים אותם נרטיבים שסין חזקה היא חיונית ליציבות האזורית והעולמית.²²

סין נמנעת לרוב מהפצת ידיעות כוזבות הקשורות באופן ישיר ליריבותיה (בניגוד להאשמות בנושא זה המופנות כלפי רוסיה), אלא מתמקדת בקידום ובהפצה של ידיעות התומכות בעמדותיה שלה סביב אירועים אסטרטגיים שונים. המטרה הסינית היא ליצור תדמית חיובית של המשטר בקרב אזרחי סין, בתודעה של סינים החיים בתפוצות וגם בקרב אזרחים זרים. למרות שרוב הרשתות החברתיות המערביות חסומות בסין, וכך גם מספר גופי חדשות מערביים מרכזיים, סין עושה, כאמור, שימוש נרחב בגופי תקשורת וברשתות חברתיות סיניות המגיעות לקהל של מאות מיליוני סינים בסין גופא ובתפוצות.

סין מתמקדת לאחרונה, יותר ויותר, בשיפור תדמיתה גם על ידי שימוש בגופי תקשורת מקומיים הפועלים במדינות זרות. דוגמה בולטת לכך הוא הניסיון המוצלח יחסית של חברות חדשות סיניות להשקיע בגופי תקשורת אוסטרליים, כגון ABC News ו-Sky News ושידור תוכניות אקטואליה משותפות. בכירים בממשלת סין טוענים כי שיתופי פעולה של גופי תקשורת מערביים עם גופי תקשורת סיניים אמורים לשנות את המצב בו המערב מציג את סין באופן שלילי.²³ לפי דיווחים באוסטרליה, משרד החוץ הסיני מפעיל, דרך שגרירות סין בקנברה, לחצים על גופי תקשורת מקומיים המשדרים

21 Chauncey Jung, "How Beijing's Propaganda Dents China's Image rather than Burnishes it", *South China Morning Post*, September 2, 2018, <https://bit.ly/2SCI0PM>

22 "Geopolitics Watch: The CCP's Propaganda War on Trump's China Policy", *Sinoinsider*, September 2, 2018, <https://bit.ly/2ORpWMz>

23 Bill Birtles, "China's Communist Party Seeks News Influence through Australian Media Deals", *ABC News*, June 11, 2017, <https://ab.co/2THD8pI>

בסינית כדי שלא יציגו נרטיב שונה מזה המוצג על ידי הממשלה בבייג'ינג.²⁴ דוגמה נוספת היא המיתוג מחדש של תחנת הטלוויזיה הסינית China Global Television Network, המשדרת מלונדון. התחנה מותגה כאמורה "לדווח חדשות מפרספקטיבה סינית ולספר את סיפורה של סין היטב", ולמעשה משדרת תעמולה סינית לקהל זר. יש הטוענים כי סין משתמשת בעוצמתה הכלכלית כדי לשנות את סביבת המידע העולמית, על ידי רכישת זמני שידור ופרסומות, וכן גופי תקשורת במערב, תוך ניצול התקשורת החופשית שם.²⁵ אסטרטגיה זו נפוצה גם בפעילותה של סין במדינות העולם המתפתח, בעיקר בקרב המדינות בהן סין משקיעה במסגרת יוזמת "חגורה ודרך" (The Belt and Road Initiative – BRI) יוזמה הכוללת השקעת כספים ובניית תשתיות פיזיות ותשתיות תקשורת ברחבי אסיה, המזרח התיכון, אפריקה ומזרח אירופה. סין מתחילה ליישם אסטרטגיה זו גם במדינות המערב המותחות עליה ביקורת במגוון נושאים, כגון פגיעה בזכויות האדם, הפרה של זכויות יוצרים ונקיטת שיטות סחר והשקעות לא הוגנות.

לוחמה פסיכולוגית

הלוחמה הפסיכולוגית משמשת את סין במגוון מישורים. מייחסים לה חמישה תפקידים מרכזיים בפעילות התודעה הסינית: הצגת פעולותיה של סין כלאגיטמיות; הדגשת יתרונותיה של סין; הורדת המוטיבציה של הצד השני להתנגד לפעולותיה; העלאת המוטיבציה של אויבי סין להתנגד ללחימה בה; חשיפת ניסיונות של אויבי סין להשתמש בלוחמה פסיכולוגית נגדה.²⁶ ההבדל העיקרי בין לוחמה פסיכולוגית ובין לוחמת מידע הוא בקהל היעד: מטרתה של הלוחמה הפסיכולוגית היא להשפיע על מקבלי ההחלטות במדינות זרות, בין אם הם פוליטיקאים ובין אם הם אנשי צבא, בעוד שמטרתה של לוחמת המידע היא להשפיע על אזרחי אותן מדינות.

לוחמה פסיכולוגית במישור הצבאי

סין מסכלת כל ניסיון פוטנציאלי לפעולה של יריביה על ידי מהלכים שמטרתם היא להשפיע על רמת המוטיבציה שלהם, תוך ציור תמונת מצב שבה יש לסין יתרון מוחץ. הפעילות הסינית מיועדת בעצם ליצור תסכול מהותי בקרב היריבים והאויבים, ובכך להניא אותם מרצון להילחם. לדוגמא, סין עושה שימוש בספינות דיגים אזרחיות

Tara Francis Chan, "How China tried to Shut Down Australian Media Coverage of its Debt-trap Diplomacy in the Pacific", *Business Insider*, June 21, 2018, <https://read.bi/2TIrmiG> 24

Louisa Lim and Julia Bergin, "Inside China's Audacious Global Propaganda Campaign", *The Guardian*, December 7, 2018, <https://bit.ly/2B1kukj> 25

Dean Cheng, "Winning without Fighting: Chinese Legal Warfare", The Heritage Foundation, May 12, 2012, <https://herit.ag/2WScegS> 26

חמושות בסכסוך בים סין הדרומי ומשקיעה מאמצים בזריעת בלבול וחוסר ודאות בקרב הכוחות הימיים הזרים הפועלים באזור. במקביל, היא בונה מתקנים צבאיים בעלי יכולות התקפיות באיים עליהם השתלטה באותו אזור, במטרה לקבוע עובדות בשטח ולגרום למדינות דרום-מזרח אסיה המתנגדות למדיניותה להבין כי מרחב פעילותן מצטמצם עם כל יום שעובר.²⁷

סין גם עשתה שימוש בלוחמה פסיכולוגית במשבר עם הודו על השליטה ברמת דוקלם. ייתכן כי הניסיון הסיני להשתלט דה פקטו על דוקלם היה ביטוי לכוונתה של סין לבחון את מחויבותה של הודו לביטחונן של בעלות בריתה ואת מידת האמינות שלה ביבשת בכלל. במקרה זה, השימוש בלוחמה הפסיכולוגית נעשה בעקיפין: הפלישה לרמת דוקלם והצבת אתגר בפני הודו היו לוחמה פסיכולוגית כלפי שאר בעלות בריתה, וזאת על ידי עצם העלאת השאלה האם הן יוכלו לסמוך על הודו במקרה של פלישה סינית. המהירות שבה הוכנס צוות בניית הכבישים הסיני לרמת דוקלם, בשילוב עם המחלוקות המשפטיות על השליטה בשטח, מצביעות על ניסיונה של סין להעתיק את שיטת ההשתלטות שלה על ים סין הדרומי גם לאזורים אחרים, על ידי פיתוח בזק של תשתיות בהם.²⁸

לוחמה פסיכולוגית במישור האזרחי

כאמור, הלוחמה הפסיכולוגית הסינית אינה מוגבלת רק למישור הצבאי ומיושמת גם בתחומים אזרחיים. במסגרת זו היא מתמזגת עם היבטים נוספים של לוחמת התודעה. דוגמה לכך ניתן לראות בשימוש של המפלגה הקומוניסטית של סין בסינים המתגוררים בתפוצות, ובעיקר בסטודנטים סינים הלומדים באוניברסיטאות זרות. יש הטוענים כי משרד החינוך הסיני מארגן הפגנות של סטודנטים סינים בקמפוסים של מוסדות אקדמיים בחו"ל במטרה לקדם את הנרטיב הרשמי של המפלגה הקומוניסטית הסינית במגוון נושאים ולמחות על פגיעה בשמה הטוב של סין.²⁹ בנוסף לכך, גופים ממשלתיים סיניים שונים משקיעים בתוכניות מחקר ולימודים אקדמיים באוניברסיטאות ובמכוני מחקר מובילים בחו"ל, כדי שיפרסמו מחקרים שיציגו את סין באור חיובי.³⁰ הממשל

Kerry K. Gershaneck, "China's 'Political Warfare' Aims at South China Sea", *Asia Times*, 27 July 3, 2018, <https://bit.ly/2z8UiXm>

Blank, "What were China's Objectives in the Doklam Dispute?"; Hannah Beech, "China's Sea Control is a Done Deal, 'Short of War with the U.S.'", *The New York Times*, September 20, 2018, <https://nyti.ms/2DxBROu>

Mattis, "China's 'Three Warfares' in Perspective". 29

Bethany Allen-Ebrahimian, "This Beijing-Linked Billionaire is Funding Policy Research at Washington's most Influential Institutions", *Foreign Policy*, November 28, 2017, <https://bit.ly/2MUgwim> 30

הסיני אף מגדיל לעשות ומאיים בפגיעה ביחסים האקדמיים בין אוניברסיטאות מסוימות ובין עולם האקדמיה הסיני, אם אוניברסיטאות אלו יקדמו אירועים ופעילויות הפוגעים באינטרסים של סין.³¹

אחדות ממדינות המערב, ובראשן ארצות הברית ואוסטרליה, מנסות להתמודד בדרכים שונות עם הלוחמה הפסיכולוגית של סין. לדוגמה, החוק החדש למניעת התערבות זרה שחוקקה אוסטרליה אוסר על התערבות זרה בפוליטיקה האוסטרלית, מחייב לוביסטים זרים להירשם ברשויות וקובע כי יש להעמיד לדין פלילי לוביסטים שלא נרשמו ברשויות בגין ניסיון להתערבות בענייני הפנים של אוסטרליה. למרות שהחוק אינו קובע זאת באופן חד-משמעי, אפשר לראות בחקיקה ניסיון למנוע התערבות סינית באמצעות לוחמה פסיכולוגית. הדבר אף משתמע מהצהרתו של ראש ממשלת אוסטרליה בנושא זה, בה אמר כי היקף האיום על הדמוקרטיה והריבונות האוסטרלית מצד קמפיינים זרים של השפעה הוא עצום.³² סין הגיבה על החוק האוסטרלי על ידי ביטול אשרות כניסה של אנשי עסקים אוסטרלים לשטחה, ורמזה כי החקיקה נובעת מגזענות בפוליטיקה של אוסטרליה.³³

ארצות הברית מצידה מחייבת גופי תקשורת זרים ואת העומדים בראשם, בכללם אמצעי תקשורת סיניים, להירשם ברשויות המשפט האמריקאיות כ"סוכנים זרים". הרישום נועד לחייב אותם גופים לדווח לשלטונות באופן תדיר על מרכיבים שונים בפעילותם בתחומי ארצות הברית, ובדרך זו לאפשר פיקוח ובקרה עליהם.³⁴

לוחמה משפטית

אסטרטגיית הלוחמה המשפטית של סין מוגבלת, נכון להיום, בעיקר לזירה האסייתית הקרובה אליה. סין נמצאת בעימות טריטוריאלי מתמשך עם מספר מדינות בדרום-מזרח אסיה על השליטה בנתיבי שיט ובמספר איים בים סין הדרומי, וכן עם יפן על שליטה על איי דיאוי בים סין המזרחי. לסין יתרון בזירה זו, הנובע מעוצמתה ומהשפעתה הכלכלית והפוליטית בה, ולכן היא מרשה לעצמה להתנסות ביישום טקטיקות של לוחמה משפטית נגד הצדדים המעורבים בסכסוך.

31 Yojana Sharma, "Spanish University Caught in China-Taiwan Crossfire", *University World News*, August 30, 2018, <https://bit.ly/2Bq4IWM>

32 Clive Hamilton, "Australia's Fight against Chinese Political Interference", *Foreign Affairs*, 26 July, 2018, <https://fam.ag/2N0GyUy>.

33 Damian Cave, Jacqueline Williams, "Australian Law Targets Foreign Interference. China is Not Pleased", *The New York Times*, 28 June, 2018, <https://nyti.ms/2DtriIM>

34 Bill Allison, Chris Strohm, "U.S. Orders Chinese Media to Register as Foreign Agents, Source Says", *Bloomberg*, September 18, 2018, <https://bloom.bg/2GjkbVx>

לדוגמה, סין קידמה באופן אגרסיבי, החל מדצמבר 2013, בנייה, שדרוג וביצור של כמה איים בים סין הדרומי. מהלכים אלה עוררו התנגדות מצד מדינות רבות באזור, ביניהן וייטנאם והפיליפינים. ב-2016 קבע בית דין לבוררות של האו"ם כי פעילותה של סין בים סין הדרומי אינה עולה בקנה אחד עם המשפט הבין-לאומי. למרות זאת, סין המשיכה את פעילותה באזור, ובמקביל ניסתה להפחית מחשיבותו של בית הדין לבוררות ואף מהלגיטימיות שלו. אחת מהטקטיקות שבהן היא השתמשה בהקשר זה הייתה שכנוע של מדינות רבות ככל האפשר, ובעיקר מדינות מתפתחות התלויות בסחר עימה ובהשקעות סיניות, לתמוך באופן פומבי בעמדתה.³⁵ זאת ועוד, סין טענה כי קביעתו של בית הדין לבוררות מערערת את הלגיטימיות והאפקטיביות של המשפט הבין-לאומי. בכך היא ביקשה להציג את עצמה כ"מגינה של הצדק הבין-לאומי והרוח האמיתית של החוק הבין-לאומי".³⁶

סיכום: השלכות ומשמעויות אפשריות לישראל

מטרתה של סין ביישום דוקטרינת "שלוש הלוחמות" אינה בהכרח מניעת מלחמה אלא, בראש ובראשונה, ערעור המוטיבציה של אויביה ויריביה גם בזמני שלום:

הלוחמה המשפטית הסינית מאתגרת את הלגיטימיות של מעשי היריב, תוך ביסוס חוקיותן של הטענות הסיניות; הלוחמה הפסיכולוגית של סין מפעילה לחץ בכמה מישורים על מקבלי ההחלטות הזרים כדי לחזק את השפעתה עליהם; לוחמת המידע הסינית יוצרת שיח חדש בקהילה הבין-לאומית שנועד לקדם את הנרטיב הסיני.

סין עשתה עד כה שימוש בדוקטרינת "שלוש הלוחמות" במסגרת אירועים הנוגעים ישירות לאינטרסים הסיניים ומול מדינות המסכנות באופן פעיל את קידומם. בהיעדר סכסוך ישיר בין סין לישראל, הסיכוי ש"שלוש הלוחמות" יופנו נגד מדינת ישראל הינו נמוך. עם זאת, מעורבותה הגוברת של סין במזרח התיכון, יחסיה המתחממים עם ישראל מחד גיסא והתקררות יחסיה עם ארצות הברית מאידך גיסא, עלולים ליצור מצב שבו חלק מהאסטרטגיות של לוחמת התודעה הסינית ייושמו גם בישראל.

חשיבותה הגוברת של ישראל עבור סין הופכת את אהדתה של דעת הקהל הישראלית כלפי השקעות סיניות למשמעותית יותר ויותר עבור סין. על רקע זה יכולה סין להשתמש באמצעי תקשורת מקומיים או זרים כדי לקדם נרטיב שיתמקד ביתרונות הכלכליים הצפויים לישראל בעקבות חימום והידוק היחסים הכלכליים עימה.

Wang Wen, Chen Xiaochen, "Who Supports China in the South China Sea and Why", *The Diplomat*, July 27, 2016, <https://bit.ly/2BsEQEo> 35

Kania, "The PLA's Latest Strategic Thinking on the 'Three Warfares'". 36

חשיבותה הגוברת של ישראל עבור סין, הן כשותפה פוטנציאלית ביוזמת "חגורה ודרך" והן כמקור לקידום ידע בתחומים של טכנולוגיות מתקדמות, הופכת את אהדתה של דעת הקהל הישראלית כלפי השקעות סיניות למשמעותית יותר ויותר עבור סין. על רקע זה יכולה סין (ואפשר שהיא כבר עושה זאת בפועל) להשתמש באמצעי תקשורת מקומיים או זרים כדי לקדם נרטיב שיתמקד ביתרונות הכלכליים הצפויים לישראל בעקבות חימום והידוק היחסים הכלכליים עימה. זאת, במקביל להפחתה בחשיבותם של מכשולים שונים, כגון התנגדות אפשרית של ארצות הברית לחלק מהעסקאות עם סין או להעברת טכנולוגיות ישראליות לידיים זרות.

בסבירות נמוכה יותר ניתן להעריך כי מעורבותה הכלכלית הגוברת של סין במזרח התיכון בכלל, וניסיון אפשרי שלה להפוך לגורם מגשר בסכסוך הישראלי-פלסטיני בפרט, מגבירים את הסיכוי לשימוש סיני בטקטיקות של לוחמת תודעה בקרב הצדדים המעורבים. כדי למצב את עצמה כמתווכת לגיטימית בסכסוך – תפקיד שעדיין לא לגמרי ברור אם היא מעוניינת בו, אף שמעמדה המתחזק באזור מביא אותה להבנה כי עליה להיות מעורבת בו בצורה כלשהי – סין קושרת את עתידם הכלכלי של ישראל והפלסטינים בזה של סין, ועושה זאת באמצעות הסכמי סחר והשקעות סיניות שיש להם השפעה ישירה על הכלכלה הסינית. בכך היא ממצבת את עצמה כבעלת אינטרס ממשי בקידום פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני. מהלכים אלה עוזרים לסין להציג את עצמה כבעלת עניין אמיתי בטובתן של הכלכלות הישראלית והפלסטינית, ולכן גם כמתווכת אידיאלית בין שני הצדדים. הדבר בולט במיוחד נוכח הפקוק הפלסטיני ביכולתה של ארצות הברית, תחת ממשל טראמפ, לשמש כמתווכת הוגנת בסכסוך.